

Una revisió del treball social grupal

Belén Parra Ramajo¹

Resum

El treball grupal té una capacitat elevada per generar processos de canvi psicosocials, personals, interpersonals i a nivell de la comunitat (Lewis, 2006; Parra, 2012). Aquesta metodologia utilitza les forces que emergeixen del propi procés per reforçar les potencialitats de les persones a partir de les vinculacions que es generen i desenvolupen entre elles. En aquest article es descriuen els components, característiques i “forces” que fan possibles els canvis en una intervenció grupal. Malgrat la seva dilatada trajectòria i els importants beneficis destacats, en els últims temps diverses veus anuncien una disminució de la pràctica del treball social de grup. Es posen en relleu alguns elements per a la reflexió sobre aquest fet.

Paraules clau: Treball social grupal, vincles, mutualitat, pertinença, canvi individual i social.

Per citar l'article: PARRA RAMAJO, Belén. “Una revisió del treball social grupal”, en *Revista de Treball Social*, núm. 201 (abril 2014). Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Pàgines 23-29. ISSN 0212-7210.

Abstract

Group work has a high capacity to generate personal, interpersonal, psychosocial and community processes of changes (Lewis, 2006; Parra, 2012). This methodology uses emerging forces to reinforce individuals' potentialities. This article describes the components, characteristics and 'forces' that allow changes in a group intervention. Recently many voices have appeared announcing a diminishing tendency of social group work, although its long trajectory and important benefits. Some elements to reflect on this fact are presented.

Key words: Social group work, bonds, mutuality, belonging, individual and social change.

¹ Diplomada en Treball Social. Llicenciada en Antropologia Social i Cultural. Professora del Departament de Treball Social i Serveis Socials Universitat de Barcelona. Correu electrònic: belenparra@ub.edu.

Les forces que propicien els canvis en el treball grupal

El sorgiment de l'entitat de grup com a metodologia d'intervenció en treball social va ser un procés lent que es va gestar al final del segle XIX en els programes adreçats a la joventut, d'oci, en l'organització de campaments infantils i centres veïnals i en els *Settlement House*, que van fomentar la millora de les condicions de vida i el sorgiment del lideratge comunitari. Aquestes organitzacions comunitàries van utilitzar els clubs i associacions per al desenvolupament de programes de sensibilització cultural a la comunitat, per a la millora de la qualitat de vida de les recents comunitats industrials mitjançant el grup com a context per a l'acció i la reforma social. Es basaven en el convenciment que els grups organitzats compensen les persones de la sensació d'aïllament i solitud producte dels efectes de la industrialització a les relacions socials. Les finalitats d'aquestes organitzacions eren ajudar les persones mitjançant la transformació del seu entorn, intentaven veure l'individu amb els seus problemes i necessitats com a membre d'un grup, veí d'un barri amb problemes comuns. Assenyalaven que el grup tenia en si mateix un potencial d'ajuda, i el mateix la col·lectivitat, i el veïnat com a tal, amb les seves energies desplegades per aconseguir autèntics canvis socials (Miranda, 2004).

Des dels seus orígens, el treball social grupal, a través de la participació i la responsabilitat mútua, ofereix un mètode per millorar les relacions entre les persones i els seus entorns. Els treballadors socials buscaven el desenvolupament de la persona en la seva màxima capacitat i el fo-

ment de relacions més satisfactòries entre l'individu i el seu entorn.

En conseqüència, el grup com a mètode d'intervenció basa la seva singularitat en l'ús conscient de les relacions socials, de la interacció i vinculació entre les persones (Coley, 1947). Grace Coley, pionera en la teorització sobre el treball social de grup, sostenia que la intervenció professional mitjançant un grup apunta al creixement i al desenvolupament dels seus membres mitjançant la pròpia experiència. Ja des de les seves arrels, el nucli del treball social de grup és la creació deliberada d'un context grupal en què es promoguin les relacions i la participació per originar creixement i canvis significatius. El treball grupal té una capacitat elevada per generar processos de canvis psicosocials, personals, interpersonals i a nivell de la comunitat (Lewis, 2006; Parra, 2012).

Quines són llavors les forces que sorgeixen en l'acció grupal i que fan possible la generació de canvis? Què aporta un grup, com a context i mètode, perquè sigui considerat com una eina amb tant potencial per al canvi social?

Diversos autors consideren que la virtut que fa possible el canvi radica en la qualitat de les vinculacions i en les aliances entre les persones (Beresford i Croft, 2004; Postle i Beresford, 2007).

D'altres posen l'accent en l'ajuda mútua com la condició que possibilita la transformació. Ajuda mútua entesa com el procés mitjançant el qual les persones estableixen relacions de col·laboració, de suport i confiança (Sulman *et al.*, 2005; Larkin, 2007; Bibeau, 2007; Bartone *et al.*, 2008). Fins i tot Goodman (2014) especifica que en l'ajuda mútua es troben les

arrels del treball social grupal. La consciència de mutualitat s'aconsegueix amb la interrelació, cada persona en el grup experimenta la seva singularitat en un conjunt i la capacitat de sentir que pertany i pot influir en els altres.

D'altra banda, alguns autors (Nogueiras *et al.*, 2005; Larkin, 2007; Zamanillo, 2008; Robertis, 2012) ressalten la capacitat dels grups per restaurar els vincles socials i el sentit de pertinença. Pertinença social també anomenada necessitat de comunalitat per altres autors (Ward en Adams, Dominelli i Payne, 1998; Parsons, 2001; Fleming i Ward, 2013). Les situacions de necessitat, d'exclusió, tendeixen a aïllar les persones, sovint arriben a trencar els llaços d'unió i protecció amb els altres.

■ **Les situacions de necessitat, d'exclusió, tendeixen a aïllar les persones, sovint arriben a trencar els llaços d'unió i protecció amb els altres.**

L'aïllament, la solitud, la vergonya, la sensació de pèrdua de poder i de control sobre la vida, la disminució de l'autoestima... solen acompanyar els processos d'emmalaltir, les situacions de vulnerabilitat, l'exclusió. És per això que la intervenció grupal es descriu com l'estratègia professional ideal per contrarestar els símptomes derivats de les pèrdues i altres experiències traumàtiques (Segrits, 2008), per pal·liar la solitud i superar l'aïllament (Larkin, 2007). Els grups afavoreixen l'expressió d'emocions i sentiments, desenvolupen la capacitat d'escolta, de pensar, d'analitzar les situacions i els conflictes

(Rossell i Alegre, 2013). L'experiència de grup proporciona el poder de la presa de consciència sobre les pròpies situacions de vida (Parra, 2012), el grup ajuda els participants a incorporar relacions i experiències positives per utilitzar fora d'aquest (Alissi, 2001). Per tant, és també una plataforma per a l'enriquiment de la xarxa de relacions socials (Berry i Letendre, 2004; Sands i Solomon, 2004).

Un altre punt d'inflexió destacat pels autors rellevants del treball social grupal és la força del poder col·lectiu (Collins, 2009; Fleming i Ward, 2013; Ronnby, 2013). Aquesta perspectiva implica el reconeixement que les necessitats individuals tenen una dimensió plural i se satisfan mitjançant les relacions socials. Sennet (2012) aprofundeix en el poder de la cooperació col·lectiva quan es refereix a aquesta com el lubricant per a la coparticipació; la cooperació requereix dels individus la capacitat de comprendre mútuament i de respondre a les necessitats dels altres per tal d'actuar conjuntament.

L'adquisició de competències i habilitats es destaca també com un altre dels factors que possibilita el canvi en la intervenció grupal (Sands i Salomon, 2004). Els participants d'un grup desenvolupen coneixements i habilitats per fer front amb més potencial als problemes socials, a les transicions de desenvolupament i a les crisis vitals (Association for Specialists in Group Work, 1992).

Aquesta perspectiva de potenciació d'habilitats i competències es troba en estreta relació amb els enfocaments d'empoderament, el treball en grup ofereix un espai segur per poder realitzar el viatge des del canvi individual al canvi social

(Clark, 2009). Les intervencions des de la perspectiva de l'empoderament s'assenten en la creença que les persones que experimenten una situació d'adversitat són les més ben situades per identificar les solucions relacionades a aquesta situació (Ninacs, 2008). El treball social grupal ofereix la possibilitat de definir conjuntament la naturalesa dels problemes compartits i adquirir els coneixements i les habilitats necessaris perquè les persones puguin fer-se càrrec del seu destí, trencant amb les posicions de dependència que de vegades s'instauren en algunes pràctiques del treball social (Pestorius, 2006; Pullen-Sansfacon i Ward, 2012).

El treball social grupal considera primordialment que totes les persones tenen les habilitats, l'experiència i la capacitat per generar canvis en les seves vides.

Finalment cal assenyalar que és corrent trobar, a la literatura general del treball amb grups i des de diverses disciplines, la proposta conceptual sobre l'existència d'un conjunt de mecanismes intrínsecs en un context de grup i que operen promovent els canvis en els participants. Aquests mecanismes es denominen factors terapèutics grupals. La idea de factor terapèutic grupal es basa en la premissa que en un procés d'intervenció de grup s'interrelacionen un nombre determinat d'elements que es poden diferenciar els uns dels altres en termes dels efectes beneficiosos que produeixen en els membres del grup, que d'aquesta manera faciliten el canvi (Parra, 2012). Són onze els factors terapèutics grupals descrits en la literatura especialitzada, definits inicialment per Corsini i Rosenberg el 1955 i investigats posteriorment en la pràctica clínica per Yalom (1985): la instal·lació de l'esperança (el context grupal

possibilita veure millores en altres), la universalitat (el reconeixement de similituds en les situacions d'altres membres alleugereix la sensació d'aïllament), compartir informació (assessorament dels altres membres per fer front als problemes), altruisme (s'eleva l'autoestima en ajudar i ser ajudat), la correcció del grup familiar primari (exploració de les relacions familiars), aprenentatge interpersonal (es proven noves formes d'actuar i reaccionar), conducta imitativa (se segueixen els comportaments d'altres membres i del conductor del grup), desenvolupament de tècniques i habilitats socials (aprenentatge social), catarsi (expressió d'emocions), la cohesió de grup (acceptació, suport i relacions significatives), comprensió de si mateix (enteniment de la situació) i els factors existencials (el grup proporciona el valor de la singularitat en un context col·lectiu).

La perspectiva teòrica dels factors terapèutics proporciona un marc conceptual potent per a la comprensió del clima interpersonal que es produeix en qualsevol modalitat de treball amb grups. Els factors terapèutics grupals representen tant les condicions per al canvi, com també els elements propis del mateix procés.

El treball social grupal en l'actualitat, ha disminuït la seva pràctica?

Malgrat les característiques potenciadores, descrites anteriorment, dels escenaris grupals en la intervenció social, dels avantatges històricament reconeguts d'aquesta modalitat de treball social, de l'abundant recerca sobre els components que multipliquen els canvis en les pràctiques grupals en contextos molt diferents, i del reconeixement per part dels professionals de

L'enorme capacitat per a la recuperació del potencial inherent a les persones, diverses veus apunten a una disminució gradual d'aquest mètode en el treball social.

Són diversos els motius que s'estudien en l'intent de comprendre les raons de la disminució de les estratègies professionals grupals en l'actualitat; Drum (2006) els relaciona amb la posició especial del treball social grupal que qüestiona el paradigma dominant actual, centrat en l'individualisme, la competència, el dualisme i l'autoritarisme. La naturalesa de l'intercanvi recíproc que es produeix en els grups està en dissonància amb l'individualisme predominant i generalitzat en la societat actual. El treball social grupal busca connectar les preocupacions individuals amb l'esforç col·lectiu per al canvi social, s'entén que les persones poden experimentar problemes com a individus, però aquestes dificultats poden ser traduïdes en preocupacions comuns en un context segur per a l'intercanvi i la participació, on es reconeixin les fortaleses de cadascun dels membres i la força de l'acció col·lectiva, sentiments conduents principalment a la restauració de la dignitat de les persones.

■ El treball social grupal busca connectar les preocupacions individuals amb l'esforç col·lectiu per al canvi social.

En la mateixa línia, Lazar (2007) també assenyala que el treball social grupal no s'utilitza en la mateixa mesura que el treball social de cas, indica que els motius provenen, per una part, de la contínua necessitat d'innovació que es requereix, i per una altra de la planificació rigorosa i imprescindible que els grups necessiten. També

considera que la por a l'exposició en grup i al poder col·lectiu dels membres és una amenaça a la demostració pública d'una possible incompetència del professional.

Les intervencions en grup comporten un canvi en la posició de saber del professional, el treball grupal comporta un nivell alt d'imprevisibilitat causa de les múltiples dimensions que s'hi conjuguen. Com ja s'ha descrit, el poder en els grups resideix en la qualitat de les vinculacions que es desenvolupen en el procés, i el professional contribueix a les condicions perquè es produeixin els canvis des d'una posició igualitària amb les persones participants. Treballar amb grups implica el convenciment que les persones són expertes en les seves pròpies vides, aquesta comprensió es posa en joc com a punt de partida en el procés grupal.

Com al·ludeix Lewis (2006), el treball social grupal és un mètode que empeny el professional a una reflexió contínua sobre la seva relació amb els participants, que desmitifica el poder professional, que s'ocupa de la singularitat i del col·lectiu simultàniament, que ens situa davant la dificultat per fer front a les contradiccions socials, però és precisament des d'aquesta contradicció inherent des d'on opera el treball social per a la transformació social.

Finalment, després de la revisió de la perspectiva del treball grupal, i de la identificació dels seus elements i característiques, que donen lloc a canvis qualitius en la posició de les persones participants, que ofereix l'oportunitat per a la restauració dels llaços i la pertinença social, em pregunto si davant la falta de veu, l'aïllament i l'alienació cal idear noves formes de treball social. Cal buscar metodologies de treball renovades per generar acceptació, validació, comunalitat?

Bibliografia

- ADAMS, R.; DOMINELLI, L. i PAYNE, M. *Social Work: Themes, Issues and critical debates*. Nova York: Palgrave, 1998. ISBN: 033368818X.
- ALISSI, A. S. "The Social group work tradition: Toward social justice a free society". *Social group work Foundation Occasional papers*, 2001.
- BERESFORD, P. i CROFT, S. "Service Users and Practitioners Reunited: The Key Component for Social Work Reform", en *British Journal of Social Work*, núm. 34 (1) (2004), pàg. 53-68. ISSN: 1468-263X.
- BARTONE, A.; ROSENWALD, M. i BRONSTEIN, L. (2008). "Examining the Structure and Dynamics of Kinship Care Groups", en *Social Work with Groups*, núm. 31 (2008), pàg. 3-4. ISSN: 1540-9481.
- BERRY, M. i LETENDRE, J. (2004). "Lambs and lions: Psychoeducational groups, relationship skills and social networks", en *Groupwork*, núm. 14 (2004), 1, pàg. 30-45. ISSN: 1746-6091.
- BIBEAU, N. "Adapter l'intervention de groupe aux besoins des adultes alcooliques ou toxicomanes, un défi", en *Service Social*, núm. 2-3 (2007), pàg. 261-273. ISSN: 1708-1734.
- CLARK, V. (2006). "Group Work Practice with Australia's Asylum Seekers", en *Australian Social Work*, núm. 59, 4, pàg. 378-390. ISSN: 1447-0748.
- COLEY, G. *Group Work with American Youth*. Nova York: Harper and Brothers, 1947.
- COLLINS, S. "Some Critical Perspectives on Social Work and Collectives", en *British Journal of Social Work*, núm. 39 (2009), pàg. 334-352. ISSN: 1468-263X.
- DRUM, K. (2006). "The essential power of group work", en *Social Work With Groups*, núm. 29 (2006), 2/3, pàg. 17-31. ISSN: 1540-9481.
- FLEMING, J. i WARD, D. (2013). "Facilitation and group-work tasks in self-directed group-work", en *Groupwork*, núm. 23(2) (2013), pàg. 48-66. ISSN: 1746-6091.
- GOODMAN, H. "From the Guest Editor", en *Social Work With Groups*, núm. 37:1 (2014), pàg. 3-7. ISSN: 1540-9481.
- MIRANDA, M. *De la caridad a la ciencia. Pragmatismo, Interaccionismo simbólico y Trabajo Social*. Saragossa: Mira Editores, 2004. ISBN : 8484651517.
- NINACS, W. A. *Empowerment et intervention: Développement de la capacité d'agir et de la solidarité*. Québec: Les presses de l'Université Laval, 2008. ISBN: 978-2-7637-8734-3.
- NOGUEIRAS, B.; BLANCO, P. i PLIEGO, P. "Los talleres y grupos de reflexión entre mujeres como prevención de la violencia. Una experiencia en una Concejalía de Mujer", en *Cuadernos de Trabajo Social*, núm. 358 (2005). Vol. 18, pàg. 351-360. ISSN: 0214-0314.
- LARKIN, M. "Group support during caring and post-caring: The role of carers groups", en *Groupwork*, núm. 17 (2007), 2, pàg. 28-51. En línia. ISSN: 1746-6091.
- LAZAR, A. "A full course banquet: Designig a single group work course", en *Journal of teaching in social Work*, núm. 27 (2007), 1, pàg. 165-179. En línia. ISSN: 1540-7349.
- LEWIS, C. "What works' in groupwork? Towards an ethical framework for measuring effectiveness", en *Groupwork*, núm. 16(3) (2006), pàg. 71-89. ISSN: 1746-6091.
- PARSONS, R. J. (2001). "Specific Practice Strategies for Empowerment-Based Practice With Women: A Study of Two Groups", en *Affilia*, núm. 16 (2) (2001), pàg. 159-179. doi: 10.1177/08861090122094208.
- PARRA, B. "Estudio sobre los factores de cambio en grupos socioeducativos de familias de acogida extensa", en *Portularia*, Vol. XII, extra (2012), pàg. 131-139. ISSN: 1578-0236.
- PESTORIUS, M. "What Makes Groups Work? A Reflective Review in a Range of Contexts", en *Australian Social Work*, núm. 59 (2006), 2, pàg. 141-156. ISSN: 1447-0748.
- POSTLE, K. i BERESFORD, P. "Capacity Building and the Reconception of political participation: A role for social care workers?", en *British Journal of Social Work*, núm. 37 (2007), pàg. 143-158. En línia. ISSN: 1468-263X.
- PULLEN-SANSFACON, A. i WARD, D. (2012). "Making Interprofessional Working Work: Introducing a Groupwork Perspective", en *British Journal of Social Work* (2012), pàg. 1-17. ISSN: 1468-263X.
- ROBERTIS, C. "Evoluciones metodológicas del trabajo social en los nuevos contextos", en *Azarbe. Revista Internacional de Trabajo Social y Bienestar*, núm. 1 (2012), pàg. 39-48. ISSN electrònic: 2254-9641.

Bibliografia

- RONNBY, A. “We need the Community”, en *Azarbe. Revista Internacional de Trabajo Social y Bienestar*, núm. 2 (2013), pàg. 21-30. ISSN: 2254-9641.
- ROSSELL, T. i ALEGRE, R. M. “Trabajo social con grupos de personas usuarias de los servicios de bienestar social”, en *Trabajo social y Salud*, núm. 75 (2013), pàg. 67-94. ISSN: 1130-2976.
- SANDS, R. G. i SOLOMON, P. H. “Developing Educational Groups in Social Work Practice”, en *Social Work With Groups*, 26:2 (2004), pàg. 5-21. ISSN: 1540-9481.
- SEGRIST, K. A. “Impact of Support Groups on Well-Being of Older Women”, en *Journal of Gerontological Social Work*, núm. 51 (2008), 1, pàg. 42-52. ISSN: 1540-4048.
- SENNET, R. *Juntos. Rituales, placeres y políticas de cooperación*. Barcelona: Anagrama, 2012. ISBN: 9788433963482.
- SULMAN, J.; SAVAGE, D.; VROOMAN, P. i MCGILLIVRAY, M. “Social Group Work”, en *Social Work in Health Care*, núm. 39 (2005), 3, pàg. 287-307. ISSN: 1541-034X.
- YALOM, I. D. *The Theory and practice of group psychotherapy*. Nova York: Basic Books, 1985. ISBN: 0465084478.
- ZAMANILLO, T. *Trabajo social con grupos y pedagogía ciudadana*. Madrid: Síntesis, 2008. ISBN: 978-84-975656-8-4.